

نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد احساس شادمانی دانشجویان دانشگاه آزاد کرمان^۱

علیرضا صنعت خواه*

معصومه دادخواه فر**

E-mail: asanatkah@yahoo.com

E-mail: masum.dadkha@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۹/۲۹

چکیده

هدف این نوشتار، بررسی رابطه میان انواع سرمایه‌های اجتماعی (درون و برون‌گروهی) و احساس شادمانی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان (به تعداد ۱۶۴۰۳ دانشجو) در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ است که تعداد ۴۰۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. در این پژوهش پرسشنامه آکسفورد ترجمه و برای سنجش احساس نشاط مورد استفاده قرار گرفته است. چارچوب نظری تحقیق براساس نظریات ماکس هالر و مارکز هادلر، بام و بارهیر، شینز و برگزما شکل گرفته است و با استفاده از نرم‌افزار amos 17 روابط فوق در قالب نمودار مسیر مورد برآزش قرار گرفتند. نتایج حاصله نشانگر آن است که سرمایه اجتماعی برون‌گروهی تأثیر مستقیمی بر احساس شادمانی ندارد، بلکه این متغیر براساس تأثیری که بر امید به آینده می‌گذارد (ضریب بتای استاندارد برابر با ۰/۱۴۱) بر احساس شادمانی تأثیرگذار است. هم‌چنین روحیه انتقادگری و انتقادپذیری تأثیری در حدود (۰/۱۹) بر شادمانی دارد.

کلید واژه‌ها: احساس شادی، سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی، امید به آینده.

۱. مقاله مستخرج از طرحی با عنوان «بررسی رابطه بین انواع سرمایه اجتماعی و احساس شادمانی: مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان» است که با حمایت معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در سال ۱۳۹۳ به انجام رسیده است.

* استادیار و عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، ایران، نویسنده مسئول

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، ایران

مقدمه و طرح مسأله

یکی از هیجان‌های انسان «شادی» است که با واژه‌هایی چون: سرور، نشاط، وجد، سرخوشی، مسرت و خوشحالی هم معناست (طریقه‌دار، ۱۳۸۳: ۲۲). لبخندهای شادی، تعامل اجتماعی را تسهیل می‌کند (ریو، ۱۳۸۱: ۳۶۴) نتایج برخی از تحقیقات نشان می‌دهد که بین روابط اجتماعی و شادمانی رابطه‌ای وجود دارد. اعتماد باعث می‌شود روابط اجتماعی ما با دیگران شکل گیرد. از طرف دیگر افرادی که روابط اجتماعی بیشتری با دیگران دارند، شادترند (قانع‌راد و حسینی، ۱۳۸۴: ۹۷).

زمانی که فرد درون یک شبکه ارتباطی قرار می‌گیرد، عنصر اعتماد او را به شبکه پیوند می‌زند؛ چرا که اگر اعتماد در کار نباشد، ارتباطی پایدار شکل نخواهد گرفت. از طرف دیگر شخص در شبکه ارتباطی، یا انتقال دهنده و یا گیرنده پیام است. زمانی که شخص درون شبکه پیام‌ها را تفسیر می‌کند (چرا که او یک کنشگر است و نه پذیرنده صرف) هویت اجتماعی‌اش باعث می‌شود هویت پیام را بپذیرد و یا آن را رد کند. به مرور زمان پیام‌هایی که در شبکه رد و بدل می‌شوند بر هویت اجتماعی او تأثیرگذار می‌شوند (یا آن را تقویت و یا اصلاح می‌کنند و در مواقعی هویت جدیدی را برای او ایجاد می‌کنند) (خواجانه‌نوری و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۵)، (کهولت و جوکار، ۱۳۹۰: ۱۲۷) (هزارجریبی و لهراسبی، ۱۳۸۹: ۱)، (کهولت و جوکار (۱۳۹۱) بر این اثنا است که سرمایه اجتماعی خود می‌تواند هویت ساز باشد. (خواجانه‌نوری، ۱۳۹۳: ۹۵)، (هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۱)، بسیاری از پژوهشگران هویت را به‌عنوان یکی از مفاهیم روان‌شناختی معرفی می‌کنند که طی دوره رشد شخص شکل می‌گیرد و نمود واقعی و عینی پیدا می‌کند. این دسته از پژوهشگران رابطه مثبتی را بین هویت و شادی متصور می‌شوند؛ چرا که معتقدند هویت رکن مهم بسیاری از رفتارهای انسان است که می‌تواند به آن جهت دهد، یعنی به واسطه هویت افراد، می‌توان رفتارهای انسان را تحلیل و بررسی کرد. که یکی از این رفتارها، شادی است (خنیفر، بردبار و فروغی قمی، ۱۳۹۱: ۲۴). شادکامی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نیازهای بشر به‌طور عمده از سبک هویتی افراد تأثیر می‌پذیرد. طبق نتایج تحقیق خنیفر، بردبار و فروغی قمی (۱۳۹۱: ۲۴) سبک هویتی افراد باعث می‌شود، افراد شادکامی متفاوتی داشته باشند. از طرف دیگر سرمایه می‌تواند شعاع محدودی از افراد را دربرگیرد و بدینسان روابط بسته ارتباطی را بین ایشان ایجاد کند و موجب مشارکت‌های درون‌گروهی در بافت نزدیک خانوادگی شود و در کنار اعتماد بین شخصی بسیار قوی بین اعضای فامیل، روابطی را بازتولید کند که به روابط

قبیله‌گی و حتی عشیرگی معروف هستند. این عوامل سرمایه اجتماعی درون‌گروهی را می‌سازند که در اکثر تحقیقات به‌عنوان سرمایه‌ای منفی از آن نام برده می‌شود، اما این سؤال می‌تواند مطرح شود که تأثیر این نوع سرمایه اجتماعی بر احساس شادمانی چگونه است؟ آیا تأثیرات آن مثبت یا منفی خواهد بود؟ نقطه مقابل این نوع سرمایه را سرمایه اجتماعی برون‌گروهی خطاب می‌کنند که شعاعی گسترده دارد. تحقیق پیش‌رو در تلاش است تا رابطه این دو نوع سرمایه اجتماعی به همراه دیگر عوامل اجتماعی و روان‌شناختی بر احساس شادمانی را تحلیل کند.

سؤالات تحقیق

- ۱- سرمایه‌های اجتماعی درون و برون‌گروهی چه نقشی را در شکل‌دهی احساس شادمانی دانشجویان برعهده دارند؟
- ۲- چه رابطه‌ای بین شعاع و میزان ارتباطات دانشجویان (شبکه‌های درون و برون‌گروهی) با یکدیگر و احساس شادمانی ایشان وجود دارد؟
- ۳- چه رابطه‌ای بین اعتماد (بین شخصی، نهادی و عمومی) و احساس شادمانی در دانشجویان وجود دارد؟
- ۴- آیا بین طبقه اجتماعی و احساس شادمانی رابطه‌ای وجود دارد؟ به بیان دیگر آیا دانشجویانی که از طبقات بالاتر اجتماعی هستند از همتایانشان در طبقات پایین‌تر، شادترند؟

پیشینه تحقیق

ابوت و ساپس‌فورد (۲۰۰۶) در بررسی رابطه احساس شادمانی و رضایت از زندگی به این نتیجه می‌رسند که بین شرایط مادی (وضعیت اقتصادی)، میزان رضایت‌مندی از درآمد، امکانات خانوادگی با میزان شادی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. در همین اثنا بارتولینی و دیگران (۲۰۰۸) به نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد شادمانی در آمریکا توجه می‌کنند و نتایج تحقیق ایشان حاکی از آن است که چند شاخص از سرمایه اجتماعی (مشارکت اجتماعی و شبکه‌ها) به طور معناداری با شادی رابطه دارند. چانگ (۲۰۰۹) نیز در «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و شادی در تایوان» به این نتیجه می‌رسد که از میان مؤلفه‌های تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی دارای تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر احساس شادمانی است. در واقع طبق نتایج تحقیق ایشان مشارکت داشتن

در سازمان‌های داوطلبانه، حضور در اجتماعات و اعتماد - از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هستند که بر روی احساس شادی ذهنی تأثیرگذارند (اکبرزاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۶)، (خواجانه‌نوری و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۵)، (باقری، خلیلی، ۱۳۸۶: ۵۳) در بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان اظهار می‌دارد که چهار متغیر مشارکت مذهبی - سنتی، مشارکت فرهنگی - مدنی، مسافرت خارج، و صمیمیت اجتماعی بر هویت اجتماعی تأثیرگذارند. باقری خلیلی (۱۳۸۶) معتقد است که شادمانی یکی از مشخصه‌های هویت ایرانی است، اما ایشان معتقدند که براساس شرایط سیاسی و اجتماعی شادی فراز و فرودهایی در جامعه ایرانی داشته است. گاهی شادی به صورت بیرونی است (دوره غزنوی) و گاهی به صورت درونی جلوه‌گر شده است و اجازه ظهور بیرونی را کمتر می‌یابد (در تصوف چنین بوده است).

چارچوب نظری

ماکس هالر و مارکز هادلر در بحث تأثیر ساختارها بر شادی، چهار حوزه مرتبط با هم را از یکدیگر متمایز می‌کنند. آن چهار حوزه عبارت‌اند از:

- شبکه‌ها و روابط اساسی شخصی
- همبستگی‌ها و وابستگی‌های اجتماعی - فرهنگی و نوع دوستی
- مشارکت‌ها و موفقیت‌های شغلی و وضعیت پایگاه اجتماعی
- بافت نهادی و کلان اجتماعی - سیاسی (هالر و هادلر، ۲۰۰۶: ۱۷۸).

آنها بر پیوندها و تعامل‌های اجتماعی، تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، وابستگی‌ها و تعلق‌های اجتماعی، نوع دوستی و به‌طور کلی سرمایه اجتماعی تأکید دارند. طبق نظریه بل بام و بارهیر (هالر و هادلر، ۲۰۰۶: ۱۷۹) روابط صمیمانه و خوب با دیگران از منابع اصلی رضایت از زندگی و شادی است. هیوم نیز بر این مدعا است که کسب شادی هدفی است که فقط از طریق ارتباط با دیگر مردم قابل دستیابی است. هالر و هادلر بر نقش انجمن‌ها و مشارکت‌های مردمی بر شادی نیز تأکید دارند (هادلر و هالر، ۲۰۰۶: ۱۶۹). وینهون و کالمیجن، ورود انسان به انجمن‌ها را اصل دانسته و معتقدند هر چه ورود انسان‌ها به انجمن‌ها بیشتر شود، مردم زندگی شادتری خواهند داشت (وینهون و کالمیجن، ۲۰۰۵: ۴۳۶). مجموعه عواملی نظیر شبکه‌ها، مشارکت و اعتماد مفهومی با عنوان سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهد.

عوامل روان‌شناختی نیز بر شادمانی تأثیرگذارند. در نظریه شناختی بر این امر تأکید

فرضیه‌های تحقیق

- بین سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، برون‌گروهی و احساس شادمانی در دانشجویان رابطه وجود دارد.

- بین شبکه‌های ارتباطی درون‌گروهی، برون‌گروهی و احساس شادمانی در دانشجویان رابطه وجود دارد. بین اعتماد (بین شخصی، نهادی و عمومی و احساس شادمانی در دانشجویان رابطه وجود دارد).

- بین طبقه اجتماعی و احساس شادمانی در دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۱: تعریف مفهومی و عملیاتی برخی از متغیرهای تحقیق

منبع	تعریف عملیاتی	تعریف مفهومی	مؤلفه‌های اصلی
دیترو، پیسواس = دیترو (۲۰۰۰)	در جهت سنجش این متغیر از پرسشنامه آکسفورد استفاده شده است	شادمانی، به چگونگی ارزیابی مردم از زندگی خود اشاره دارد و شامل متغیرهایی از قبیل رضایت از زندگی، رضایت از وضعیت زناشویی، رضایت از کار، فقدان افسردگی و غیره است	احساس زندگی
زارعی متین و همکاران (۱۳۸۸)	به ارائه افکار و ابراز خویش در محیط‌های اجتماعی از جمله کلاس‌های درس و دانشگاه، محیط‌های کاری و سازمانی و خانه و غیره اشاره دارد. در خصوص سنجش این متغیر با توجه به شرایط اجتماعی جامعه ایران و جلوگیری از تحریف گویه‌ها از پاسخگویان خواسته می‌شود تا دیگران را مورد ارزیابی قرار دهند نه خود را؟ مثلاً تا چه اندازه معتقدند مردم در محیط‌های اجتماعی می‌توانند افکار خود را آزادانه ابراز کنند؟	خودگشودگی اصطلاحی است که در بیشتر موارد برای توجیه توانایی فرد در عرضه و ارایه خود در برقراری ارتباط با دیگران به کار می‌رود و شامل هر اظهاری است که فرد در مورد خود و توانایی‌ها و شخصیت خود می‌کند. خودگشودگی شامل انصاف و صداقت است. روان‌شناسان معتقدند که نشان دادن احساسات مثبت چون باعث شاد کردن دیگران می‌شود اهمیت دارد.	خودگشودگی
بختیا و شاد (۱۹۹۱)	بهرتر شدن شرایط (شغلی و وضعیت اشتغال، بهداشت و سلامت جامعه، امکانات آموزشی و پژوهشی) - برقراری عدالت و کاهش مشکلات.	امید به آینده اشاره به میزان امیدواری شخص از وقوع اتفاقات مثبت در زندگی او در آینده دارد. این امید می‌تواند در زمینه‌های مختلف شغلی، تحصیلی، خانوادگی و فردی و اجتماعی به وقوع آید.	امید به آینده

کار (۱۹۷۰)	در واقع این متغیر به این موضوع اشاره دارد که در زمانی که فرد خود را با دیگرانی که همانند او هستند (از حیث تلاش و جدیت و پشت کار و غیره) جایگاه و موقعیت کنونی خود را عادلانه تصور می‌کند. زمینه‌هایی از جمله: زمینه‌های تحصیلی و آموزشی، شغلی، رفاه در زندگی و امکانات مادی حقوق و مزایای مادی، احترام اجتماعی، طبقه اجتماعی خودتان در مقایسه با دیگران، توزیع خدمات و امکانات محله‌ای و منطقه‌ای، توزیع خدمات و امکانات بهداشتی.	بر اساس این دیدگاه انسان‌ها عموماً به مقایسه خود با دیگران می‌پردازند و در این رابطه وقتی احساس فقر و بی‌عدالتی می‌کنند واکنش‌های شدید عاطفی انجام می‌دهند و وقتی این احساس به حد اعلیٰ برسد به احساس تضاد اجتماعی می‌انجامد و تعارض‌های شدیدی را در پی دارد.	احساس محرومیت نسبی
(کیاتورا، ۱۳۸۵: ۵)	به میزان علاقه و احترام فرد به دیگران اشاره دارد. این که چقدر او به مدیران و مسئولین، خانواده، بستگان، دوستان، اساتید و معلمان علاقه داشته و به آنها احترام می‌گذارد؟	به میزان علاقه ای که شخص به افراد گوناگون دارد. اشاره می‌کند. یعنی تا چه اندازه شخص حاضر است به خاطر منافع دیگران، از منافع خود چشم پوشی کرده و اصطلاحاً از خود گذشتگی نشان دهد.	علاقه به دیگران
مساعدت و کمک مالی به اعضای خانواده، دوستان و خویشان نزدیک.		مشارکت غیررسمی خیریه‌ای درون‌گروهی	سرمایه اجتماعی درون‌گروهی
شرکت و هم‌چنین برپایی مراسم عزاداری، دعا، مولودی مذهبی در خانه خود و یا دوستان و خویشان نزدیک، کمک به مراسم دعا و عزاداری و خانواده خود و خویشاوندان نزدیک		مشارکت مذهبی درون‌گروهی	
این که تا چه اندازه افراد حاضرند از سالخوردگان و کودکانی مراقبت کنند که هم‌زمان آنها بید و یا داوطلب شدن برای اعزام به منطقه حادثه دیده‌ای که هم زبان‌اند		مشارکت (همیارانه) درون‌گروهی	
میزان و شدت رابطه افراد با تعداد محدودی از افراد که شامل خویشان و دوستان نزدیک و اعضای خانواده است. میزان دید و بازدیدها و ارتباطات را در بین این افراد نشان می‌دهد.		شبکه‌های اجتماعی درون‌گروهی:	
به میزان اعتماد فرد به اعضای خانواده و دوستان نزدیکش		اعتماد بین شخصی	
مساعدت و کمک مالی به همه انجمن‌های خیریه ای در سطح شهر و کشور، کمک و مساعدت مالی به عموم مردم جامعه.		مشارکت غیررسمی خیریه‌ای برون‌گروهی	سرمایه اجتماعی برون‌گروهی
برپایی مراسم عزاداری، دعا، مولودی مذهبی برای عموم مردم (دعوت از همسایگان و هر غریبه‌ای که تمایل به مشارکت در این‌گونه مراسم دارد) و کمک به مراسم دعا و عزاداری در هر کجای شهر و محلات گوناگون.		مشارکت مذهبی برون‌گروهی	

این که تاچه اندازه افراد حاضرند از سالخوردگان و کودکانی مراقبت کنند که همزبان آنها نیستند و یا داوطلب شدن برای اعزام به منطقه حادثه دیده‌ای که غیر هم زبان‌اند.	مشارکت (همیارانه) برون‌گروهی
میزان و شدت رابطه افراد با عموم مردم را شامل می‌شود. ارتباط‌های گسترده فرد در خیابان، مراکز عمومی از جمله پارک‌ها، سینما، کتابخانه، رستوران و غیره.	شبکه‌های اجتماعی برون‌گروهی
مشارکت منفعل (مدنی): شامل عضویت فرد در انواع انجمن‌ها و گروه‌ها از جمله انجمن اولیا و مربیان، بسیج، تشکل‌های سیاسی، انجمن‌های اجتماعی (ترک اعتیاد و غیره) است.	مشارکت منفعل (مدنی):
خود شامل دو مؤلفه می‌شود که یکی از این مؤلفه‌ها بحث سیاسی است که شامل میزان بحث سیاسی فرد با دوستان و دیگران، دنبال کردن مباحث سیاسی از جراید و روزنامه‌ها است. و دومین مؤلفه شرکت در فعالیت‌های سیاسی از جمله شرکت در انتخابات. انتخابات شورای اسلامی شهر، انتخابات خبرگان رهبری و یا شرکت در راهپیمایی‌های مجاز و غیرمجاز را شامل می‌شود	مشارکت سیاسی
تا چه اندازه شخص به نهادها و مؤسسه‌های گوناگون از جمله: پلیس، دادگستری‌ها، شورای حل اختلاف، مجلس شورای اسلامی، استانداری‌ها و غیره اعتماد دارد.	اعتماد نهادی
نشانگر اعتماد فرد به عموم مردم (حتی غریبه‌ها) جامعه است. این که چقدر دیگران را قابل اعتماد می‌داند، آنها را امانت‌دار و پایبند به قول و قرارهای خود می‌داند.	اعتماد عمومی

روش تحقیق

در این تحقیق از روش پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی کرمان در سال تحصیلی ۹۲-۹۳ است، برابر با ۱۱۷۲۷ نفر که ۶۴۱۱ نفر مرد و ۵۳۱۶ نفر زن هستند حجم نمونه‌ای براساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شده است، اما ۵۰۰ پرسشنامه بین دانشجویان تقسیم شده است. نمونه‌گیری براساس انتخاب خوشه‌های گوناگون طبق هر کدام از دانشکده‌ها بوده است که علاوه بر آن براساس جنسیت نیز طبقه‌بندی شده است. در این تحقیق جهت ارزیابی اعتبار از اعتبار سازه استفاده شده است. برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفای کرونباخ برای متغیر اعتماد بین شخصی (۰/۷۲۵)، اعتماد نهادی (۰/۷۵۷)، اعتماد عمومی (۰/۸۲۳)، رضایت از زندگی (۰/۷۷۵)، علاقه به دیگران (۰/۸۶۷)، سرمایه اجتماعی درون‌گروهی (۰/۸۳۱)، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی (۰/۸۲۵)، احساس محرومیت نسبی (۰/۷۲۴)، امید به آینده (۰/۸۴۲)، روحیه انتقادگری (۰/۷۶۴)، احساس شادمانی (۰/۸۶۴) به دست آمد.

یافته‌ها

بنابر نتایج به دست آمده از حجم نمونه تحقیق، ۲۱۱ نفر (۵۵/۵) را زنان و ۱۶۹ نفر (۴۴/۵) را مردان تشکیل داده‌اند. ۶۵/۸ درصد را مجردها، ۲۹/۲ متأهل‌ها و ۱/۵ درصد را افراد مطلقه و ۴/۲ درصد فوت همسر تشکیل داده‌اند. میانگین سنی پاسخگویان ۱۷ سال بوده است و از لحاظ طبقه اجتماعی داده‌های تحقیق نشان می‌دهد که اکثریت پاسخگویان از طبقه متوسط رو به بالا و طبقه بالا هستند.

نتایج تحقیق در خصوص اعتماد بین شخصی نشان دهنده شدت این متغیر در میان پاسخگویان است. ۹۳/۴ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که میزان اعتمادشان به پدر و مادر (زیاد و یا بسیار زیاد) است، بیش از ۸۴ درصد اعتماد بسیار زیادی به خواهران و برادران خود دارند. یکی دیگر از نتایج مهم تحقیق، نتایج مربوط به اعتماد نهادی است. برخلاف پیش‌بینی اولیه نمره‌های حاصله از اعتماد نهادی بالا گزارش شده است. در واقع میزان اعتماد به نهادها از جمله پلیس، دادگاه‌ها، دادگستری، شهرداری‌ها و غیره نمره بالایی گزارش شده است (جدول ۲) دلیل این شدت اعتماد با توجه به ویژگی‌های سرمایه اجتماعی درون‌گروهی قوی در این شهر، نیز می‌تواند تحت تأثیر روابط بسته درون‌گروهی باشد. به بیان دیگر صمیمیت و روابط درون‌گروهی قوی بین اعضای خانواده و شعاع محدود خویشاوندی می‌تواند روابط بانندی را در درون سازمان‌های گوناگون در این شهر ایجاد کند و مشارکت یکی از اعضای خانواده، خویشان و دوستان نزدیک در سازمان‌های فوق‌الذکر می‌تواند در شدت اعتماد نهادی تأثیرگذار باشد. دلیل دیگری که امکان دارد در مقابل روابط بانندی شکل گرفته و میزان اعتماد نهادی را بالا برده باشد، شعاع قوانین و کارایی آن در سازمان‌های موجود در این شهر است. به هر ترتیب بررسی این موضوع مطالعات دقیق‌تری را می‌طلبد که از حد تحقیق پیش‌رو فراتر است.

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی پاسخگویان براساس اعتماد نهادی

تا چه حد به نهادهای زیر اعتماد دارید؟	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
پلیس	۲۹/۶	۲۹/۹	۲۴/۸	۹/۹	۵/۸	۳/۶۸
دادگستری‌ها	۱۵/۴	۲۸/۱	۳۶/۷	۱۲/۹	۶/۸	۳/۳۲
شورای حل اختلاف	۱۱/۴	۲۵/۸	۳۳/۲	۱۹/۵	۱۰/۱	۳/۰۹
مجلس شورای اسلامی	۱۰/۸	۲۴/۱	۳۱/۶	۱۹/۷	۱۳/۹	۲/۹۸
استانداری‌ها	۸/۹	۱۸/۲	۳۶/۲	۲۱/۵	۱۵/۲	۲/۸۴
فرمانداری‌ها	۷/۸	۲۰/۸	۳۳/۴	۲۱/۵	۱۶/۵	۲/۸۲

شهرداری	۷/۸	۲۱	۳۴/۲	۱۹	۱۷/۵	۳/۰۹
دادگاهها (قضات)	۱۵/۹	۲۰	۳۰/۹	۱۶/۲	۱۷	۳/۰۲

اعتماد عمومی یکی از مؤلفه‌های اصلی در جهت دستیابی به توسعه است. تا زمانی که این اعتماد ایجاد نشود شعاع مشارکت‌های مردمی محدود و درون‌گروهی است، حال آن‌که توسعه پایدار محتاج به مشارکت‌های گسترده مردم است. متأسفانه میزان اعتماد عمومی در شهر کرمان پایین است. ۶۱/۵ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که به غریبه‌ها هیچ اعتمادی ندارند، ۴۵/۸ درصد اعلام کرده‌اند که به فروشندگان نمی‌توان اعتماد کرد، ۳۶/۲ درصد به افراد غیر هم‌زبان هیچ‌گونه اعتمادی ندارند.

اما میزان احساس شادمانی در بین دانشجویان در سطح بالاتر از متوسط قرار دارد نمرات میانگین (از ۱۴۵ نمره) حاصله در خصوص ۲۹ گویه طیف آکسفورد برآورد شده است. نتایج حاکی از آن است که میانگین نمره احساس شادمانی دانشجویان از حد اکثر ۱۴۵ نمره برابر با ۹۷/۹۶ به دست آمده است، که نشان می‌دهد شادمانی ایشان در حد بالاتر از متوسط است. چارک سوم که نشان دهنده ۷۵ درصد از پاسخگویان است در این برآورد نمره میانگین ۱۰۶ را گزارش می‌کند.

از دیگر متغیرهای مهم و بسیار با اهمیت تحقیق که به‌عنوان مؤلفه تأثیرگذار بر احساس شادمانی در نظر گرفته شده است، روحیه انتقادگری و انتقادپذیری در جامعه است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که جامعه ما، جامعه‌ای است که در آن مردم زیاد از یکدیگر انتقاد می‌کنند (میانگین ۳/۵۸ از ۵ نمره) این انتقاد نسبت به سازمان‌ها و نهادهای گوناگون نیز مطرح می‌شود (میانگین ۳/۲۳ از ۵) با این حال این‌گونه انتقادها بیشتر از مقام‌های پایین‌تر (و نه رئیس‌ان) صورت می‌گیرد.

علاقه به دیگران نیز از جمله متغیرهای روان‌شناختی است که وارد مدل رگرسیونی چند متغیره تحقیق شده است. توزیع فراوانی افراد نسبت به متغیر علاقه به دیگران حاکی از میانگین بالا و گرایش مثبت دانشجویان به شهروندان است، اما با این حال نمره‌های حاصله در خصوص مدیران و مسولان (۲/۹۶ از ۵ نمره) گزارش شده است که کمتر از دیگران است.

طبق چارچوب نظری ارزیابی افراد از محیط اجتماعی می‌تواند بر احساس شادمانی ایشان تأثیرگذار باشد. یکی از این ارزیابی‌ها احساس محرومیت نسبی است که بیشتر حاصل مقایسه فردی با دیگران است. نتایج حاکی از احساس محرومیت نسبی در

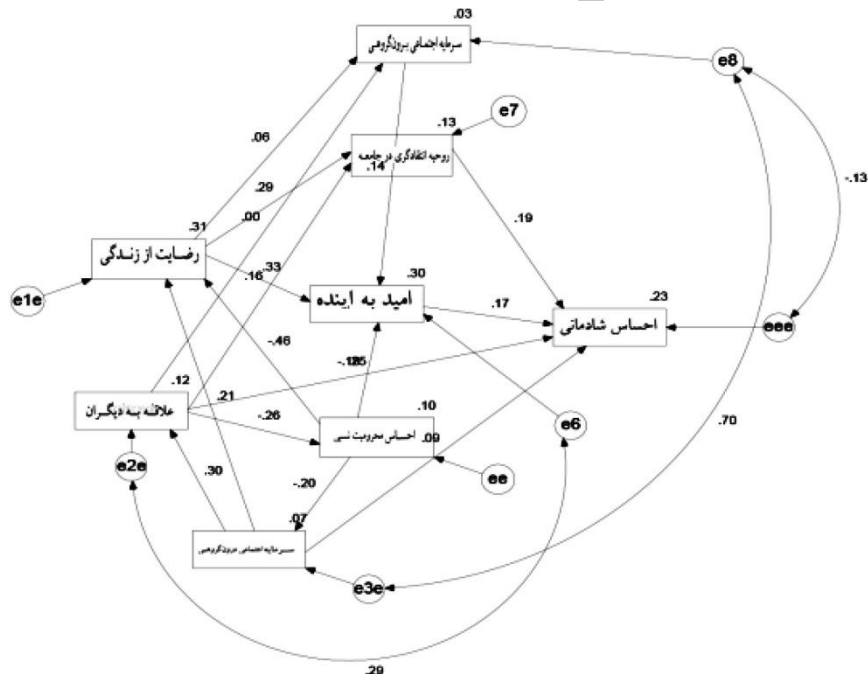
جامعه مورد بررسی است. بیشترین احساس محرومیت در امور تحصیلی و آموزشی رفاه، امکانات مادی و توزیع خدمات و امکانات بهداشتی است که به ترتیب ۳۹، ۴۹، ۴۰ در صد از پاسخگویان گزینه‌های زیاد و بسیار زیاد را انتخاب کرده‌اند.

مدلسازی معادلات ساختاری و آرایه مدل مسیر

بر اساس چارچوب نظری تحقیق مدل مسیر تدوین یافته است. در این مدل رابطه بین سرمایه‌های اجتماعی و دیگر مؤلفه‌های اجتماعی و روان‌شناختی با احساس شادمانی مورد بررسی قرار گرفته است. در این مدل شاخص کای اسکوار (که یکی از شاخص‌های برازش) مدل است برابر با ۱۲/۵۶۹ و با درجه آزادی برابر با ۹ و سطح معناداری (p= 0/183) گزارش شده است که حاکی از مطلوبیت مدل است. با این حال قضاوت مطلوب‌تر در خصوص برازش مدل را باید از طریق شاخص‌های دیگر مدل

ارزیابی کرد. همان‌طور که مشخص است دیگر ضرایب مدل نیز مطلوبند:

نمودار: مدل مسیر رابطه عوامل اجتماعی - روان‌شناختی مؤثر بر احساس شادمانی

از آنجا که موضوع اصلی تحقیق، بررسی رابطه انواع سرمایه‌های اجتماعی درون و

برون‌گروهی و احساس شادمانی است، با این‌که ضریب همبستگی سرمایه اجتماعی برون‌گروهی معنادار نیست، این متغیر وارد مدل شده است تا تأثیرهای غیرمستقیم این متغیر بر احساس شادمانی مورد توجه قرار گیرد. همان‌طور که مشخص است، تأثیرهای علاقه به دیگران و احساس رضایت از زندگی بر این متغیر معنی‌دار نیست، اما سرمایه اجتماعی برون‌گروهی می‌تواند تأثیری هر چند ناچیز (در حدود ۰/۰۴) بر متغیر امید به زندگی برجای گذارد و به این ترتیب به روی احساس شادمانی تأثیرگذار باشد. در این مدل سه متغیر هستند که بیشترین تأثیر را بر احساس شادمانی دارند. مهم‌ترین آنها علاقه به دیگران است که تأثیری در حدود (۰/۶۵۱) بر احساس شادمانی دارد. این متغیر خود یک بخش اجتماعی دارد و یک بخش روانی و فردی. شکل‌گیری علاقه به دیگران یکی در فرایند اجتماعی شدن به وقوع می‌پیوندد و دیگری می‌تواند برگرفته از متغیرهای فردی درون خود فرد باشد. علاقه با مهربانی و از خود گذشته‌گی نسبت به دیگران همراه است. شاید بتوان این سؤال را مطرح کرد که چه شرایط اجتماعی لازم است که در آن علاقه به دیگران بتواند شکل گیرد؟ برای پاسخ به این سؤال عوامل اجتماعی و روان‌شناختی در قالب یک مدل رگرسیونی عرضه شده است تا رابطه آن با متغیر علاقه به دیگران مورد بررسی قرار گیرد. ضریب R Square نشان می‌دهد که ۴۱ درصد از تغییرهای مربوط به علاقه به دیگران بر اثر تأثیرهای متغیرهایی است که وارد مدل رگرسیونی شده‌اند. اما ضرایب بتای استاندارد برای عوامل اجتماعی و فردی (روان‌شناختی) مؤثر بر علاقه به دیگران نشانگر آن است که مشارکت‌های درون گروهی (با ضریب بتای ۰/۱۰۹ و $SIG=0/044$)، مشارکت‌های برون‌گروهی (با ضریب بتای ۰/۱۵۷ و $SIG=0/006$)، اعتماد عمومی (با ضریب بتای ۰/۱ و $SIG=0/018$)، وضعیت خانوادگی (با ضریب بتای ۰/۴۶ و $SIG=0/000$) و امید به آینده با ضریب بتای ۰/۲ و $SIG=0/000$) بر علاقه به دیگران تأثیرگذارند.

جدول شماره ۶: برآورد تأثیر استاندارد و غیراستاندارد متغیرهای تحقیق

Standardized Regression	P	C.R.	S.E.	Regression Weights	متغیرهای تحقیق
-.458	***	-10.577	.038	-.403	احساس محرومیت <---
.213	***	4.918	.041	.201	درون گروهی <---
.063	.105	1.622	.148	.239	رضایت از زندگی <---
.004	.918	.103	.153	.016	سرمایه برون‌گروهی <---
.161	***	3.373	.042	.141	علاقه به دیگران <---
					علاقه به دیگران <---
					روحیه انتقاد <---

.333	***	6.916	.052	.357	رضایت از زندگی <--- امید به زندگی
.291	***	6.089	.040	.241	رضایت از زندگی <--- روحیه انتقاد
-.181	***	-3.763	.045	-.171	احساس محرومیت <--- امید به زندگی
.141	***	3.338	.012	.040	سرمایه برون‌گروهی <--- امید به زندگی
.173	***	3.571	.111	.398	امید به زندگی <--- احساس شادمانی
.194	***	4.312	.134	.577	روحیه انتقاد <--- احساس شادمانی
.088	.065	1.846	.111	.204	سرمایه درون‌گروهی <--- احساس شادمانی
.249	***	4.968	.131	.651	علاقه به دیگران <--- احساس شادمانی
.298	***	6.284	.042	.266	سرمایه درون‌گروهی <--- علاقه به دیگران
-.261	***	-5.295	.059	-.315	علاقه به دیگران <--- احساس محرومیت
-.201	***	-5.189	.036	-.188	احساس محرومیت <--- سرمایه درون‌گروهی

هر چه اعتماد عمومی شهروندان به یکدیگر بیشتر باشد، میزان علاقه شخصی به دیگران و غریبه‌ها بیشتر خواهد بود و احساس انسانیت در میان شهروندان نهادینه خواهد شد. میزان علاقه شخصی به دیگران می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت‌های برون‌گروهی گردد. از طرف دیگر امید به آینده و وضعیت خانوادگی نیز بر علاقه به دیگران تأثیرگذار است. دیگر نتایج رگرسیونی حاکی از آن است که احساس محرومیت نسبی تأثیر منفی بر علاقه به دیگران دارد. ضریب بتای استاندارد $-0/197$ و $(SIG=0/000)$ از طرف دیگر شبکه‌های برون‌گروهی بیشترین تأثیر منفی را بر متغیر علاقه به دیگران دارد $0/171$ و $(SIG=0/000)$ این امر نشان می‌دهد که در جامعه ایران هرچقدر افراد بیشتر از لاک خودشان بیرون می‌آیند و سعی می‌کنند با دیگران ارتباط برقرار کنند و بیشتر به دیگران اعتماد کنند، تجربه‌های زندگی‌شان که خود برگرفته از ساختار درون‌گروهی روابط اجتماعی در شهر کرمان است، آنها را مأیوس می‌کند و همین امر باعث کاهش احساس شادمانی می‌شود. نتایج تحقیق حاکی از آن است که انتقادگری و انتقادپذیری باعث شادی در افراد می‌شود. تأثیر این متغیر بر احساس شادمانی برابر با $0/577$ است. این امر نشان می‌دهد که هر چقدر دیگرانی که در اطراف فرد هستند و محیط اجتماعی که او در آن زندگی می‌کند، انتقاد پذیر باشند (یعنی فرد بیندازد که رأی و نظر او برای دیگران (یا مسوولان در سازمان‌ها، جامعه و دیگر نهادها) مهم است او بیشتر احساس شادمانی دارد. اعتماد عمومی و امید به آینده نیز می‌تواند باعث احساس شادمانی در فرد شود. یعنی هر چقدر او بیندازد که قرار است آینده‌ای بیاید که مشکلات جامعه، خانواده و شخص او از لحاظ اقتصادی، اجتماعی کاهش یابد او احساس شادمانی بیشتری خواهد داشت.

نتیجه گیری

تحقیق کوشیده تا رابطه سرمایه اجتماعی درون و برون گروهی و دیگر عوامل اجتماعی و روان شناختی (فردی) مؤثر بر احساس شادمانی را در دانشجویان بررسی کند. تحقیق به این نکته اشاره دارد که در زندگی ما انسان‌ها هیجان‌های گوناگونی وجود دارد که یکی از مهم‌ترین این هیجان‌ها احساس شادمانی است. شادی به‌عنوان یک احساس شیرین و مثبت در زندگی هر شخصی می‌تواند تجربه شود که می‌تواند توسط لبخند و خنده‌های عینی و یا به‌صورت شادی و نشاط درونی به فرد آرامش دهد.

ادبیات تحقیق رابطه‌ای را بین سرمایه‌های اجتماعی و احساس شادمانی ترسیم می‌کند، اما رابطه بین انواع سرمایه‌های اجتماعی درون و برون گروهی در تحقیق پیش‌رو مورد استفاده قرار گرفته است.

نتیجه حائز اهمیت مدل تحقیق این است که سرمایه اجتماعی برون گروهی تأثیر مستقیمی بر احساس شادمانی ندارد، بلکه از طریق تأثیر غیرمستقیمی که از طریق متغیر امید به آینده می‌گذارد با احساس شادمانی تأثیر گذار است. دلیل این‌که سرمایه اجتماعی برون گروهی تأثیر مستقیمی بر احساس شادمانی ندارد، مؤلفه‌های تشکیل دهنده این نوع سرمایه اجتماعی است. اولین دلیل این است که میزان سرمایه اجتماعی برون گروهی نسبت به درون گروهی در این شهر بسیار ضعیف است. این نقطه ضعیف می‌تواند دلیلی باشد که رابطه بین سرمایه اجتماعی برون گروهی و احساس شادمانی معنادار نباشد و به جای آن رابطه مستقیم سرمایه اجتماعی درون گروهی مثبت و معنادار گزارش شده است. با این‌که این نتیجه با نتایج بسیاری از تحقیق‌های خارجی مغایر است (چرا که در آن تحقیق‌ها تأثیر سرمایه اجتماعی برون گروهی بر احساس شادمانی مثبت و معنادار گزارش شده است)، اما دلیل این‌که تأثیر مستقیم این متغیر بر احساس شادمانی معنادار نیست، این است که مؤلفه‌های تشکیل دهنده این نوع سرمایه از جمله شبکه‌های اجتماعی برون گروهی، مشارکت برون گروهی و اعتماد عمومی و برون گروهی هر کدام تأثیر مشخصی را خود به تنهایی بر احساس شادمانی دارند.

مدل تحلیلی تحقیق نشانگر آن است که رابطه سرمایه اجتماعی درون گروهی و احساس شادمانی رابطه‌ای علی و مثبت است و هم‌چنین این نوع از سرمایه تأثیر مثبتی را بر رضایت از زندگی برجای می‌گذارد. همین سرمایه بر میزان علاقه شهروندان به یکدیگر هم تأثیر می‌گذارد. از آنجا که علاقه به دیگران یکی از مؤلفه‌های مهم تأثیرگذار

بر احساس شادمانی است، خود این مؤلفه نیز به عنوان متغیر وابسته وارد معادله‌های رگرسیونی شده تا عوامل تأثیرگذار بر آن هم شناسایی شوند. به همین علت نتایج مدل رگرسیونی طراحی شده برای علاقه به دیگران، حاکی از آن است که شبکه‌های درون گروهی، اعتماد بین شخصی با علاقه به دیگران معنادار نیست، پس آن مؤلفه‌ای که باعث رابطه مثبت سرمایه اجتماعی درون گروهی بر علاقه به دیگران می‌شود، تأثیر مثبتی است که مشارکت (حتی از نوع درون گروهی) بر علاقه به دیگران بر جای می‌گذارد، و از این طریق بر احساس شادمانی نیز تأثیرگذار است.

علاقه به دیگران باعث می‌شود تا سرمایه اجتماعی برون گروهی نیز شکل گیرد و هم چنین علاقه به دیگران با تأثیر منفی که بر احساس محرومیت نسبی دارد آن را کاهش می‌دهد. هم چنین باید به نقش مهم سرمایه اجتماعی برون گروهی نیز در مدل توجه کرد. این سرمایه می‌تواند به تقویت امید به آینده کمک کند و از این طریق تأثیر غیرمستقیمی بر احساس شادمانی بر جای گذارد (هر چند که تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی برون گروهی و احساس شادمانی تأیید نشده است).

در مدل تحقیق تنها تأثیر یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی برون گروهی که اعتماد نهادی است با احساس شادمانی ثابت شده است و به دلیل ضعیف بودن میزان این نوع سرمایه در مقابل سرمایه اجتماعی درون گروهی در شهر کرمان، رابطه مستقیم این متغیر و احساس شادمانی تأیید نشده است. و در پایان باید از نقش روحیه انتقادگری و انتقادپذیری که خود تحت تأثیر علاقه به دیگران و رضایت از زندگی است، بر احساس شادمانی غافل نشد.

منابع

- اکبرزاده، فاطمه؛ دهقانی، حمید؛ خوشفر، غلامرضا؛ جانعلی زاده چوبستی، حیدر (۱۳۹۲): «بررسی تأثیر سه نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر شادی جوانان»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۴، شماره پیاپی (۴۹)، ش ۱، صص ۶۷-۸۸.
- باقری خلیلی، علی اکبر (۱۳۸۶): «شادی در فرهنگ و ادب ایرانی»، *فصلنامه مطالعات ملی*، س ۸، ش ۲، صص ۵۳-۸۱.
- جوکار، بهرام (۱۳۸۶): «رابطه هدف‌گرایی و شادی»، *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، دوره ۲، ش ۵، صص ۳۵-۵۳.
- جوکار، بهرام؛ رحیمی، مهدی (۱۳۸۶): «تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده بر شادی در گروهی از دانش‌آموزان دبیرستانی شهر شیراز»، *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)*، دوره ۱۳، ش ۴ (پیاپی ۵۱)، صص ۳۸۴-۳۷۶.
- خداپناهی، محمدکریم (۱۳۷۹): «انگیزش و هیجان، تهران: سمت و دانشگاه تهران.
- خنیفر، حسین؛ بردبار، حامد؛ فروغی‌قمی، فریبا (۱۳۹۱): «بررسی رابطه بین سبک هویتی دانشجویان با شادی و ارائه راهکارهای عملی برای ارتقای شادی دانشجویان؛ مطالعه موردی: دانشجویان پردیس قم دانشگاه تهران»، *فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، دوره ۲، ش ۱، صص ۲۳-۵۰.
- خواجهنوری، بیژن؛ پرنیان، لیلا؛ همت، صغری (۱۳۹۳): «مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر بندرعباس)»، *فصلنامه مطالعات ملی*، س ۱۵، ش ۱، صص ۹۵-۱۲۰.
- ریو، جان مارشال (۱۳۷۸): «انگیزش و هیجان، ترجمه یحیی سیدمحمدی، تهران: ویرایش.
- زارعی‌متین، حسن، احمدی‌زهرانی، مریم، حق‌گویان، زلفا (۱۳۸۸): «نقش دانشگاه در ایجاد عوامل مؤثر بر شادی، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، س ۱۳، ش ۲، صص ۱-۲۴.
- زارعی‌متین، حسن؛ حق‌گویان، زلفا (۱۳۹۰): «شادی و نشاط در محیط کار و زندگی، قم: الهادی.
- طریقه‌دار، ابوالفضل (۱۳۷۹): «شرح و شادی، قم: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی حضور.
- قانع‌راد، محمدامین؛ حسینی، فریده (۱۳۸۴): «ارزش‌ها، شبکه روابط و مشارکت در سازمان‌های غیردولتی: مطالعه تجربی در بین جوانان تهران»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره ۶، ش ۳، صص ۹۷-۱۲۳.
- کهولت، نعیمه؛ جوکار، بهرام (۱۳۹۰): «رابطه سبک‌های هویت و شادی در دانشجویان دانشگاه»، *مجله مطالعات روان‌شناسی و تربیتی*، دوره ۷، ش ۱۱، صص ۱۶۱-۱۲۷.
- کیانپور، مسعود (۱۳۸۵): «بررسی رابطه کیفیت زندگی و احساسات اجتماعی در شهر اصفهان»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان*، بخش اسناد دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- هزارجریبی، جعفر؛ لهراسبی، سعید (۱۳۹۰): «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با میزان هویت جمعی»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۲، شماره پیاپی (۴۲)، ش ۲، صص ۱-۲۰.
- Campbell, A.(1981); *The Sense of Well-Being in America*, New York: McGrawHill, PP1-20.
- Campbell, A.(1981); *The Sense of well_Being in America New York.Mc Grow_Hill*.
- Diener, E.D. and R. Lucas (2000); "Explanation Differences in Social Levels of Happiness", *Journal of Happiness Studies*, Vol 1, Lssue 1, March, PP 41-78, <http://link.springer.com/article>.
- Gurr, Tedd Robert (1970); *Why Men Rebel,Princeton,N.J:Princeton University Press*.
- Haller, H. & M. Hadler (2006); "How Social Relations and Structures Can Produce Happiness and Unhappiness", *Social Indicators Research*, 75: 169-216, <http://www.ssoar.info/ssoar/handle/document>.
- Veenhoven,R. and W. Kalmijn (2005); *Inequality Adjusted Happiness in Nation,Journal of Happiness Studies*, 6:421-455.